

YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH ZARURATI, DASTAKLARI VA UNING O'ZIGA XOS TAMOYILLARI.

Quldasheva Maftuna Musurmon qizi

“TIQXMMI” MTUning Qarshi irrigatsiya va agrotexnologiyalar
instituti, “Iqtisodiyot” kafedrası assistenti
quldasheva.maftuna@mail.ru

Bahromova Dilnavoz Azamatovna

dilnavozbahromova35@gmail.com

“TIQXMMI” MTUning Qarshi irrigatsiya va agrotexnologiyalar instituti,
Gidromelioratsiya fakulteti.

Iqtisodiyot ta'lim yo'nalishi 309-guruh talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14126664>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 9-noyabr 2024 yil
Ma'qullandi: 10-noyabr 2024 yil
Nashr qilindi: 13-noyabr 2024 yil

KEY WORDS

“Yashil iqtisodiyot” iqtisodiy
faollik, resurs, turmush daraja,
samaradorlik, tabiiy resurs,
iqtisodiy o'sish, investitsiya,
tejamkorlik, barqarorlik.

ABSTRACT

Ushbu maqolada iqtisodiy o'sish mamlakat barqaror rivojlanishining muhim jihati hisoblansada, bunda atrof muhit muvozanatining ta'minlanishi, ekologik muammolar keltirib chiqaruvchi omillarning bartaraf qilinishi, aholi daromadlari darajasidagi tengsizlik, tinchlik kabi ko'plab omillar inobatga olinadi. Bu jarayonlarni mukammal amalga oshirishda “Yashil iqtisodiyot”ga o'tish va uning tamoyillaridan oqilona foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

KIRISH

Yashil iqtisodiyot tushunchasi. Yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va atrof-muhitni asrashga yo'naltirilgan iqtisodiy modeldir. Bu iqtisodiy tizim resurslarni tejash, qayta tiklanadigan energiyadan foydalanish, ifloslanishni kamaytirish va chiqindilarni qayta ishlashga asoslanadi. Muammoning dolzarbligi Iqlim o'zgarishi va ekologik muammolar global iqtisodiyot oldida dolzarb masalalardan biri bo'lib, yashil iqtisodiyotga o'tishni shart qiladi. Bu yo'lda xalqaro tashkilotlar, davlatlar va jamiyatlarning hamkorligi zarur. Aksariyat mamlakatlar yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasida aniq maqsad va vazifalarni belgilab olishadi. Bu o'rinda yashil iqtisodiyotga o'tishdan maqsad nima degan savol tug'iladi? BMT Yevropa iqtisodiyot qo'mitasi mutaxassislarining ta'kidlashicha, “yashil iqtisodiyotga o'tishdan ko'zlangan maqsad iqtisodiyot tarmoqlari va ijtimoiy sohaga “yashil investitsiyalar”ni yo'naltirishni rag'batlantirish hisoblanadi. Ushbu investitsiyalar muhim iqtisodiy resurslar hisoblangan tabiiy kapital va ekotizimlardan nisbatan samarali usullar yordamida foydalanish yoki ularni tugab qolishi yoki degradatsiyalashuvi riski paydo bo'lganda boshqa muqobil resurslar bilan almashtirishga yordam beradi. Investitsiyalar bir vaqtning o'zida ijtimoiy adolat uchun sharoit yaratishi va fuqarolarga munosib ish o'rinlarini barpo etishi zarur. “Yashil iqtisodiyot” barqarorlikni ta'minlash vositasi hisoblanadi. U barqaror rivojlanish o'rnini bosa olmagan holda, uni ta'minlash usullaridan biri sanaladi. “Yashil iqtisodiyot” sog'lom atrof-muhitga bog'liq va barcha uchun farovonlik manbai bo'lib xizmat qiladi. Bunday siyosat barqaror rivojlanishning barcha (ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy) maqsadlarini qamrab oladi va ushbu yo'nalishlar bo'yicha ijobiy natijalarga erishish imkonini beruvchi aralash strategiyalarni ishlab chiqadi. Agar biz biologik xilma-xillikning global pasayishini bartaraf etish, parnik

gazlari chiqishini kamaytirish, quruqlikdagi ekotizimlarning tanazzulini to'xtatish va okeanimizni himoya qilishni istasak, u holda xalqaro savdo barqaror va mas'uliyatli bo'lishi kerak. Bundan tashqari, agar biz qashshoqlikni yo'q qilishga muvaffaq bo'lsak, savdo kambag'allarga foyda keltirishi kerak. Rivojlanayotgan mamlakatlar, ayniqsa, yangi savdo imkoniyatlaridan foydalangan holda, barqaror savdo-sotiqni kengaytirishdan foyda ko'rishlari mumkin, masalan, baliqchilik, o'rmon xo'jaligi yoki qishloq xo'jaligi sohalarida sertifikatlangan xom ashyoni eksport qilish, barqaror ishlab chiqarish va ta'minot zanjirlariga investitsiyalarni ko'paytirish; yoki ekoturizmni kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Barqaror rivojlanish 1992 yilda Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit va taraqqiyot bo'yicha konferentsiyasidan (UNCED) beri xalqaro hamjamiyatning asosiy maqsadi bo'lib kelgan. Yaqinda davom etgan global energetika, oziq-ovqat va moliyaviy inqirozlar bularni yanada kuchaytirdi va dunyo olimlarining jamiyatning sayyoralar chegaralaridan yoki ekologik chegaralaridan chiqib ketish xavfi borligi to'g'risida doimiy ogohlantirishlari bilan ta'kidlandi. Bugungi hukumatlar ushbu sayyora chegaralarini hisobga olgan holda o'z xalqlarini ushbu inqirozdan olib chiqishning samarali usullarini izlayotgan bir paytda, yashil iqtisodiyot (turli shakllarda) yangilangan milliy rivojlanish siyosati va xalqaro hamkorlikni katalizatsiya qilish vositasi sifatida taklif qilindi va barqaror rivojlanish. So'nggi bir necha yil ichida ushbu konsepsiya 2008 yilgi moliyaviy inqirozga qarshi kurash vositasi sifatida hamda 2012 yilgi Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror rivojlanish bo'yicha konferentsiyasida (Rio + 20) ikkita mavzudan biri sifatida muhim xalqaro e'tiborga sazovor bo'ldi. Buning natijasida jadal kengayib borayotgan adabiyotlar, shu jumladan, turli xil nufuzli xalqaro tashkilotlar, milliy hukumatlar, tahlil markazlari, ekspertlar, nodavlat tashkilotlar va boshqalarning yashil iqtisodiyotga oid yangi nashrlari paydo bo'ldi. Yashil iqtisodiyot UNEP tomonidan inson farovonligi va ijtimoiy tenglikning yaxshilanishi natijasida ekologik xatarlarni va ekologik tanqislikni sezilarli darajada kamaytiradigan iqtisodiyot sifatida belgilanadi. Eng sodda ifodasi bilan yashil iqtisodiyotni past uglerodli iqtisodiyot, resurslardan samarali foydalanish va ijtimoiy inklyuziya deb tushunish mumkin. Darhaqiqat, yashil iqtisodiyot bo'lishi uchun, davlat va xususiy investitsiyalar daromadlarni ko'paytirish va bo'sh ish o'rinlari orqali rag'batlantirilishi kerak, chunki ifloslanishni kamaytirish, energiya samaradorligini oshirish va biologik xilma-xillikni yo'qotishining oldini olish orqali biz tabiiy boyliklarni saqlab qolamiz, yaxshilaymiz va tiklaymiz. iqtisodiy boylik sifatida, shuningdek, foyda olish manbai sifatida, ayniqsa, bugungi kunda ham o'z oilasining tirikchiligini tabiatdan olayotgan kam ta'minlangan aholi uchun. Yashil iqtisodiyot ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlikka asoslanadi.

O'zbekiston respublikasi prezidenti Sh.Mirziyoyev "2030 yilgacha O'zbekiston Respublikasining yashil iqtisodiyotga o'tishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida" qarorini imzoladi.

Unga kora:

- issiqxona gazlarining YaIM birligiga nisbatan solishtirma ajratmalarini 2010 yildagi darajadan 35 foizga qisqartirish.
- qayta tiklanuvchi energiya manbalarining ishlab chiqarish quvvatini 15 GVtga oshirish va ularning ulushini elektr energiyasini ishlab chiqarish umumiy hajmining 30 foizidan ko'prog'iga yetkazish.
- sanoat sohasida energiya samaradorligini kamida 20 foizga oshirish.
- YaIM birligiga to'g'ri keladigan energiya sarfi hajmini 30 foizga kamaytirish.
- suvdan foydalanish samaradorligini oshirish, 1 million gektargacha maydonda suv tejovchi sug'orish texnologiyasini joriy etish.

- yiliga 200 million ko'chat ekish va ko'chatlarning umumiy sonini 1 milliarddan oshirish orqali shaharlardagi yashil maydonlarni 30 foizdan ortiqroqqa kengaytirish.

- hosil bo'ladigan qattiq maishiy chiqindilarni qayta ishlash darajasini 65 foizdan oshirish. 2023 yil 1 iyundan mahsulotlarni ishlab chiqarishda ekologiya va atrof-muhitga ta'sirni cheklash bo'yicha qo'yilayotgan talablar asosida "yashil sertifikatlar" tizimi joriy etiladi. Bu qaror kelgusi avlodlarning ehtiyojlarini ta'minlash uchun tabiiy resurslardan tejamkorlik bilan foydalanishni ta'minlaydi. Bu kelajakda yashash sharoitlarini saqlash uchun resurslar tugamasdan va ekologiyaga zarar yetkazmasdan rivojlanishni talab qiladi. Yashil iqtisodiyotda ilmiy-tadqiqot va innovatsiyalar orqali yangi texnologiyalar yaratish va qo'llab-quvvatlash muhimdir. Masalan, chiqindilarni kamaytiruvchi yoki qayta ishlovchi texnologiyalar, energiyani tejash texnologiyalari va ekologik toza materiallar yaratish bu tamoyilning muhim qismidir. "Yashil iqtisodiyot" davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishi va rivojlanishi uchun qonunchilik va normativ me'yorlar kerak. Davlatlar ekologik xavfsizlik va yashil iqtisodiyot standartlariga mos me'yoriy bazani yaratishlari lozim. Bu tamoyil nafaqat mahalliy, balki xalqaro talablarga mos ravishda yashil iqtisodiyotni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlashni ko'zda tutadi. Yashil iqtisodiyotga o'tish uchun ushbu tamoyillarga amal qilish atrof-muhitni muhofaza qilish, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va jamiyat farovonligini oshirishga xizmat qiladi. Bu tamoyillar kelajakka intiluvchi barqaror iqtisodiyotning muhim poydevoridir.

XULOSA

Bugungi kunda O'zbekiston o'zining hozirgi rivojlanish modeli bo'yicha o'sish chegaralarini yengib o'tish hamda iqlim va ekologiyadan xabardor bo'lib borayotgan jahon bozorida iqtisodiy raqobatbardoshligini mustahkamlash yo'lidagi noyob imkoniyatni yaxshi tushunadi. Mamlakat tarkibiy islohotlarning jadallashuviga tayangan holda, o'z iqtisodiyoti, odamlar va sayyoramiz uchun, rivojlanayotgan sohalarda yangi ish o'rinlarini yaratish bilan birga tabiiy resurslardan Moslashuvchan, Inklyuziv, Barqaror va Samarador (MIBS) foydalanishga asoslangan past uglerodli va iqlimga chidamli "yashil" o'sish modeli sari yo'lni belgilash bo'yicha qadamlar tashlamoqda. Lekin, yanada barqaror va "yashil" iqtisodiyotga aylanish uchun mamlakat mavjud ekologik muammolar va iqtisodiy o'sishni sekinlashtiradigan boshqa xavf omillari ustida ishlashi kerak. Yashil iqtisodiyotga o'tish nafaqat atrof-muhitni himoya qilishni ta'minlaydi, balki iqtisodiy rivojlanishni ham barqarorlashtiradi. Bu yo'lda davlatlar va jamiyatning birgalikdagi sa'y-harakatlari, innovatsiyalar va ta'lim muhim rol o'ynaydi. Yashil iqtisodiyotga o'tish barqaror kelajakni ta'minlash, sog'lom hayot va resurslarni tejash maqsadida dolzarb masala bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. 2019-yil 4-oktabrdagi "2019 — 2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "Yashil" Iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4477-son qarori

2. "O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligi, Jahon banki, Markaziy Osiyo Mintaqaviy ekologik markazi, 2022-yil. O'zbekistonda "Yashil" O'sish va Iqlim O'zgarishi bo'yicha Siyosiy Muloqotlar Turkumi: Ishlar To'plami. Jahon banki: Washington D.C."

3. www.worldbank.org - Jahon bankining rasmiy ma'lumotlari

4. Zohidov macroeconomics 2019.

5. www.wikipedia.com